

บันทึก ของ อ. ประสิทธิ์ ใจปวงกร และ ครอบครัว ร่วมเดิน
ทางกับบิดา ตามเสด็จ ร. 7 ไปประพาศกัมพูชา และอยู่
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ

คนตรีไทย ในราชสำนักเขมร

(ดร. กวณ ใจปวงกร)

ผู้บันทึก

อนุสรณ์หลวงประดิษฐไพเราะ ตามเสด็จไปเขมร พ.ศ. 2473

เมื่อปี พ.ศ. 2473 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จประพาศอินโดจีน (คือประเทศเวียดนามและเขมรในปัจจุบัน) ประมุขของประเทศนั้น ๆ ได้แสดงความสนพระทัยคนตรีไทยเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสังเกตเห็นว่า ควรจะได้นำคนตรีไทยในราชสำนักมาร่วมขบวนเสด็จด้วย พระองค์จึงมีพระราชโทรเลขแจ้งมายังราชสำนักให้ส่งนักดนตรีฝีมือเอกจำนวนหนึ่งตามไปสมทบกับขบวนเสด็จด้วย ในขณะนั้นหลวงประดิษฐไพเราะรับราชการสนองพระเดชพระคุณเป็นผู้ควบคุมวงมโหรีหลวงอยู่ในวังหลวง และมีฝีมือเป็นที่พอพระราชหฤทัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จนโปรดให้เป็นครูผู้ถวายการสอนดนตรี และการประพันธ์เพลงไทยแก่พระองค์ท่าน และสมเด็จพระราชินีด้วย จึงได้รับเลือกให้เป็นผู้ตามเสด็จในครั้งนี้

ในการเตรียมตัวเพื่อตามเสด็จ หลวงประดิษฐไพเราะ บิดาของข้าพเจ้า สั่งให้ข้าพเจ้าร่วมเดินทางไปด้วยในฐานะผู้ติดตามและล่ามส่วนตัว เนื่องด้วยข้าพเจ้าเป็นบุตรชายคนโต และพอจะมีความรู้ภาษาอังกฤษอยู่บ้าง ขณะนั้นข้าพเจ้าอายุได้ 18 ปี และไม่เคยไปต่างประเทศมาก่อนเลย จึงค่อนข้างวิตกอยู่มาก แต่โดยเหตุที่ท่านบิดาไม่เห็นผู้อื่นที่จะวางใจได้เท่ากับข้าพเจ้าซึ่งเป็นบุตร ข้าพเจ้าจึงยินยอมตามความประสงค์ของท่าน

เราออกเดินทางเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2473 โดยเจ้าหน้าที่กระทรวงต่างประเทศติดตามไปส่งจนถึงสถานีรถไฟ เพื่อเดินทางไปอรัญประเทศ เราเดินทางถึงอรัญประเทศในบ่ายวันเดียวกัน จากที่นั่นเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้จัดรถนำพวกเราเดินทางต่อไปยังกรุงพนมเปญ ซึ่งอยู่ห่างออกไปอีกเกือบ 300 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางตลอดคืน กว่าที่จะถึงพนมเปญก็เป็นเวลาเช้า

ตรูวันรุ่งขึ้น พวกเราเข้าพักที่โรงแรม Palais Royale ซึ่งเป็นโรงแรมหรูหราที่สุดในพนมเปญ รุ่งขึ้นอีกวัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีพระราชกระแสถึงบิดาของข้าพเจ้าให้ตามไป สมทบกับขบวนเสด็จฯ ที่นครวัดให้ทันในเวลา เย็นวันพรุ่งนี้ เพราะมีพระราชประสงค์ให้แสดง ฝีมืออวดขุนนางชาวเขมร และฝรั่งเศสชม ในงานเลี้ยงซึ่งทางการเขมรจะจัดถวาย เจ้าหน้าที่ เขมรจัดชาวฝรั่งเศสมาให้ความดูแลและขับรถ พาเราไปยังนครวัด เราเดินทางมาถึงที่หมายก่อน เวลางานเพียงหนึ่งชั่วโมงเท่านั้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ มาถึงบริเวณงาน ได้ทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้ บิดาของข้าพเจ้าแสดงฝีมือการเคียวระนาดเอก ให้แขกที่มาในงานฟัง ทั้งทรงกำชับให้แสดง อย่างสุดฝีมือ ให้สมกับที่ได้เผยแพร่ชื่อเสียงให้ เป็นที่รู้จักในหมู่บุคคลสำคัญเหล่านั้น ในคืนนั้น ท่านบิดาได้แสดงฝีมือการเคียวระนาดเอกหลาย เพลงด้วยกัน ท่ามกลางผู้ชมซึ่งให้ความสนใจ อย่างมาก และสร้างความประทับใจต่อผู้ฟังทั้ง หลายอย่างยิ่ง ส่วนตัวข้าพเจ้าได้แค่แอบมองอยู่ ด้านหลัง ด้วยรู้สึกว่าคุณเองด้อยความสำคัญเกิน กว่าที่จะเข้าไปอยู่ในหมู่บุคคลสำคัญเหล่านั้น เช้า วันรุ่งขึ้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้เสด็จ ประพาสโบราณสถาน นครวัด โดยมีบิดาข้าพเจ้า ร่วมขบวนเสด็จด้วย ส่วนตัวข้าพเจ้า เพียงแต่ เที้ยชมอยู่บริเวณนอกริเวณใหญ่เท่านั้น มิได้ ร่วมอยู่ในขบวนเสด็จด้วย แต่ได้ตั้งปณิธานไว้ ว่าสักวันหนึ่งจะหาโอกาสมาชมโบราณสถาน แห่งนี้ให้สมใจอีกสักครั้ง

ราวเที่ยง ขบวนเสด็จจึงเดินทางต่อไปยัง

นครหลวงพนมเปญ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงแวะเสวยพระกายาหารเที่ยง ณ โรงแรม แห่งหนึ่ง ส่วนบิดากับข้าพเจ้าได้มารับประทาน กันที่ร้านอาหารจีนแถวนั้น ขณะที่เรากำลังรับ ประทานกันอยู่ ก็มีพระราชวงศ์พระองค์หนึ่ง มาร่วมเสวยด้วย โดยตรัสว่า ท่านเป็นอาหาร ฝรั่งเศส

เมื่อขบวนเสด็จมาถึงพนมเปญ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับในพระบรม มหาราชวัง ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของพระ เจ้ามณเฑียรวงศ์ ส่วนบิดากับข้าพเจ้ากลับไปพักที่ โรงแรมเดิม เย็นวันรุ่งขึ้นพระเจ้าศรีสวัสดิ์ มณเฑียรวงศ์ กษัตริย์เขมร ได้จัดงานเลี้ยงรับรองถวาย ในงานนี้พวกเราได้มีโอกาสชมนาฏศิลป์เขมร และฟังดนตรีเขมร ซึ่งมีส่วนละม้ายคล้ายคลึง กับนาฏศิลป์และดนตรีไทยอย่างมากด้วย เป็น ที่น่าสังเกตว่าราชสำนักเขมรก็มีวงปี่พาทย์หลวง เช่นเดียวกันกับราชสำนักไทย

ในช่วงเวลาสั้น ๆ ที่เสด็จประทับอยู่ ณ ประเทศเขมร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ทรงมีพระราชกระแสให้บิดาของข้าพเจ้าแสดง การเคียวระนาดเอกถวายสมเด็จพระเจ้ามณเฑียรวงศ์ เป็นการส่วนพระองค์ด้วย เพื่อเป็นการตอบแทน พระราชไมตรี สมเด็จพระเจ้ามณเฑียรวงศ์ทรงพอ พระราชหฤทัยในฝีมือระนาดเอกของท่านบิดา ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง จึงได้กราบบังคมทูลพระ กรุณาขอพระราชทานตัวบิดาข้าพเจ้าไว้สอนนัก ดนตรีในราชสำนักเขมร พระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าฯ ทรงมีพระราชดำรัสตอบว่า "ถ้าพระ องค์ต้องพระประสงค์ที่จะได้ตัวหลวงประดิษฐไพ เราะไว้ที่นี้เพื่อสอนดนตรี ก็มีความยินดีที่จะให้ขม

ตัวไว้สักหนึ่งเดือน" ด้วยเหตุนี้ เมื่อถึงวาระที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จนิวัติประเทศไทย บิดาของข้าพเจ้าจึงต้องพำนักอยู่ ณ ประเทศเขมรต่อไปอีก โดยมีได้ตามเสด็จกลับด้วย เรื่องนี้สร้างความเศร้าโศกมาสู่อบิดาข้าพเจ้าเป็นอย่างมากที่ต้องอยู่ห่างไกลพระยุคลบาท แม้จะเป็นระยะเวลาเพียงเดือนเดียวก็ตาม เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสังเกตเห็นความทุกข์ของบิดาข้าพเจ้าในเรื่องนี้ ก็ทรงพระสรวลและตรัสว่า "จงทำหน้าที่ให้ดีที่สุด แล้วรีบกลับมาเร็วๆ"

การที่พวกเราพักอยู่ที่โรงแรม Palais Royales ซึ่งเป็นโรงแรมที่หรูหราและแพงมากนั้น บิดาข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองพระราชทรัพย์เกินกว่าเหตุ จึงกราบบังคมทูลพระเจ้านมเด็จพระอัยยิกะไปพักกับฝ่ายดุริยางค์ในวังหลวงแทน ซึ่งพระเจ้านมเด็จพระอัยยิกะก็โปรดเกล้าฯ ให้เราย้ายมาพักอยู่ที่โรงแรมเล็ก ๆ ใกล้พระบรมมหาราชวังแทน ซึ่งเราก็ได้พักอยู่ที่โรงแรมแห่งนี้จนกระทั่งถึงกำหนดเดินทางกลับประเทศไทย

กิจวัตรประจำวันของบิดาข้าพเจ้าก็คือการฝึกซ้อมนักดนตรีหลวง และพวกครูดนตรีทุกวัน ตั้งแต่เช้าจนบ่าย บางวันพระเจ้านมเด็จพระอัยยิกะก็มีรับสั่งให้เข้าเฝ้าเพื่อพบปะสนทนากัน บางครั้งก็ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงอาหารกลางวัน หรือบางวันนายกรัฐมนตรีก็เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารกลางวันหรืออาหารค่ำ โดยมีบุคคลสำคัญหรือพระราชวงศ์เขมรร่วมอยู่ด้วย ในโอกาสเหล่านี้บิดาข้าพเจ้ามักได้รับคำขอร้องให้แสดงฝีมือการเดี่ยวระนาดเอกหรือเครื่องดนตรีอื่น อาทิ ปี่ใน ซอด้วง บ้าง

เมื่อครบกำหนดเวลาหนึ่งเดือน บิดาของ

ข้าพเจ้าก็ได้ฝึกหัดนักดนตรีเขมรไว้มากมายพร้อม ๆ กันนั้นท่านก็ศึกษาแนวการแต่งเพลงของเขมร และจดจำเพลงเขมรไว้หลายเพลง ข้าพเจ้ารับหน้าที่ในการบันทึกโน้ตเพลงเหล่านี้ ซึ่งภายหลังท่านได้นำเพลงเขมรบางเพลงมาประดิษฐ์ใหม่ ในจำนวนนี้เพลง "นงกเขาจะ-แมร์" เป็นเพลงหนึ่งที่มีความไพเราะและได้รับความนิยมนิยมอย่างแพร่หลาย

ในวาระที่บิดาข้าพเจ้าจะเดินทางกลับ ประเทศไทย พระเจ้านมเด็จพระอัยยิกะทรงแสดงความอาลัยเป็นอย่างยิ่ง ด้วยทรงชื่นชมในฝีมือและผลงานของท่านมาก โปรดพระราชทานของขวัญ อาทิ ผ้าไหมเขมร แก่ท่านบิดาและข้าพเจ้าด้วย ครั้นเมื่อถึงเวลากราบถวายบังคมลา พระองค์ตรัสกับบิดาข้าพเจ้า เป็นภาษาไทยอย่างกระตือรือร้นว่า ขอให้ท่านบิดาข้าพเจ้าได้โปรดนำความจงรักภักดีและความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ท่านมีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ขึ้นกราบถวายบังคมทูลแทนพระองค์ท่านด้วย ซึ่งเมื่อท่านบิดาข้าพเจ้า เดินทางกลับถึงประเทศไทย ก็ได้้นำความขึ้นกราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบทุกประการ

มธุรส วิสุทธกุล

เก็บความจาก

THAI MUSIC AT THE COURT OF CAMBODIA
A PERSONAL SOUVENIR OF
LUANG PRADIT PHAIROH'S VISIT IN 1930
BY PRASIDH SILAPABANLENG
JOURNAL OF THE SIAM SOCIETY
JANUARY 1970 VOLUME LVIII PART I
PAGE 121-124